

סטינוגראפיה¹

פרסום ראשון: "הארץ" 28 ביוני 1925

שפת המקור: עברית

בדיחה מעניינת מצאתי ב"העולם" הלונדוני, בדיחה כלפי הכופרים בקדושת הכתיב העברי, ודורשים תיקון שיפטרנו מעול הניקוד ויבליט – גם בספר ובעתון, גם במכתב פרטי – את התנועות והשוואים ואפילו הדגשים. הבדיחה היא פרי רוחו של הסופר החותם בתואר "יעקב תם". זוהי, לפי דעתו, שיטת הכתיב שרוצים בה חסידי הדגש:

"ויקרבו בבני דקדוק בן העברית בבת הכנענית, בבת הששמית למשפחות שם בן נח..."²

אמרתי, כי מעניינת היא ההלצה הזאת, לא רק מעניינת, אלא גם רבת-לקח. כי הלא ידוע לכל, שהאדון יעקב תם הוא אחד מטובי סופרינו. ואולם די להתבונן בשתי השורות המובאות למעלה, כדי להיווכח, שאיננו בקי בהבדל שבין דגש קל ובין דגש חזק – ואף שכח, כי אחרי "ויקרבו" אין מקום לדגש בכלל.³ דבר קטן, אבל טיפוס. מפי עורכים מלומדים שמעתי, כי אין יעקב תם יחיד במינו. אומרים, כי הדפסת שיריהם של נסיכי משוררינו מצריכה השגחה מעולה מצד העורך והמגיה, כי פיוטם הוא נשגב ומקסים, אך לא כולם יודעים להלביש את יצירתם בגד אורתוגראפי נכון, ובפרט במה שנוגע לניקוד ...

לא בתור ביקורת על סופרינו העירותי הערה זו, כי אם בתור ביקורת על הכתיב העברי. הרגל האורתוגראפיה תלוי בזכרון הראיה, לא בלימוד ולא בזכרון המפשט. אצל אומות אירופה יודע כל משכיל בינוני לכתוב כתיב נכון ודקדוקי, לא מפני שהירבה ללמוד, אלא מפני שהירבה לקרוא, ובכל ספר ובכל עתון שקרא התרגלה עינו לכתיב הנכון. אך אם יתחילו עמי המערב להדפיס ספרים ועתונים בסטינוגראפיה, על-פי שיטה "מהירה", שאין בה הבדל נראה בין סגול לפתח, ודאי שבמשך דור אחד יהיו גם

¹ במושג "סטינוגראפיה" אין כוונתו של מחבר המאמר לקצרנות, אלא לעברית, הכתובה כתיב חסר, והריהי בגדר קצרנות, שאינה מובנה אלא לבקיאים. – העורך.

² במאמרו של "יעקב תם" ("העולם", י"ג סיון תרפ"ה – 1925) מובא המשפט "ויקרבו בני דקדוק בן-העברית בת – הכנענית למשפחות שם בן נח" כצורתו בכתיב המקובל, ואילו לפי שיטת "חסידי הדגש" תצוין האות הדגושה בכפל אותיות. – העורך.

³ "ויקרבו" מסתיימת ב"ו", וכידוע אין מקום לדגש קל אחרי אותיות אהו"י – העורך.

סופריהם הם כיעקב תם שלנו, כי תשכח העין את צורת המלים, ובלי זכרון-העין לא יועיל שום זכרון אחר.

יסלחו- נא אלה שאולי אעליבם במה שאגיד. באסיפה מקרית של מאה יודעי שפתנו, סופרים, לא נמצא ולו גם עשרה, שאפשר למסור בידיהם אחריות על הגהת דף אחד מנוקד ניקוד מלא. השאר, אילו גם היו מתגיירים לאמונת "דורשי הדגש החזק" ורוצים להבליט ולהביע "ניקוד" במקום "ניקוד"- לא היו יודעים מה להבליט.

רבים יגידו כי אין בזה סכנה גדולה כל כך, כי בכלל עוד לא נתפתח אצלנו יחס אסתטי לצדה הצלצולי של הלשון. לא אסכים לדעה זו. בשבילי הלשון העברית היא קודם כל דיבור, וחשוב בעיני צלצולה לא פחות מתוכנה. אבל הסכם אסכים לזאת: יש צרה גדולה כפליים מצרת קלקול המבטא, והיא – הכתיב האבסורדי שהנחילונו אבותינו, המפריע להפצת שפתנו, כלומר, הוא נעשה לאחד המכשולים המזיקים ביותר על דרך תחייתנו הלאומית.

דווקא בארץ-ישראל ימצאו רבים שלא יבינו את הטענה הזאת. אחוז גדול של הקהל העברי בארץ הורגל בקריאה העברית מילדותו, ומי שהורגל בקושי אינו מרגיש בו. "השבע אינו מבין לנפש הרעב", אומר הפתגם הלועזי. אמנם גם הוא ידע לפניו את טעם "הרעב", אמנם גם הוא הקריב שעות ארוכות וטורח מיותר להבנת כתיב שאין בו תנועות, אבל זה היה ועבר, והעבר מי יזכרנו? די ברגע של הווה, כדי שיימחה זכרו של העבר לגמרי. השמתם לב לשינוי העיקרי בפסיכולוגיה של בן-אדם בין שני מומנטים, הבאים תכופים זה לזה: הראשון – כשהוא מתאמץ לעלות במדרגת אבטובוס גדוש, והשני – כשהוא כבר עומד על המדרגה בתוך הדוחק הנורא, ואיש אחר מנסה לעלות אחריו? "בתקופה" הפסיכולוגית הראשונה הוא מאמין באמונה שלימה, כי זכות צדק לו למקום באבטובוס, וכל המתנגדים לזכותו הם רשעים ופושעים, אך כעבור רגע, ב"בתקופה" השניה, שונא הוא את החצוף, הרוצה להגדיל את הדוחק ושואל בתמימות: "למה תמהר? מדוע לא תחכה לאבטובוס הבא?"

אני מדבר פה בשם אלה, שעוד לא עלו על מדרגות האבטובוס, כי הם הם הרוב והם העיקר. בימינו אין לומדים לשון חדשה מתוך ספרי-לימוד ושיעורי המורה; לומדים אותה ביחוד מתוך שיחה ומתוך קריאה חופשית. את העברית בגולה אפשר ללמוד, כמובן, רק מתוך קריאה. אדם הלומד, למשל, צרפתית אחרי שרכש לו את תרי"ג המלים הראשונות מספר הלימוד או משיעורים, יקח ספר קל ומעניין – או עתון יומי – וינסה להעשיר את אוצר ידיעותיו על-ידי קריאה. בתחילה ימצא בכל שורה ושורה מלים שאין

הוא יודע אותן, אבל הוא ידע את מבטאן, ידע את סוגן – אם שם עצם או פועל, אם יחיד או רבים. בעברית לא רק שלא ידע את המבטא והסוג, אלא שגם לא תמיד יכיר מלה אשר כבר למד אותה. למשל, הוא למד את המלה "זכות", במובן של "זכות אבות", אבל בספרו מסמן צירוף-האותיות הזה מושג אחר לגמרי – את הקרניים הזכות של הלבנה. זוהי הסיבה שרבו כל-כך בין טובי הציונים בני אדם, שהספיקו בשנים האחרונות ללמוד אנגלית, אך עברית לא למדו. הטיפוס הזה רווח עד מאוד במחננו בגולה, וקלות-ראש היא להאשים את האנשים האלה בחוסר הרצון ללמוד את הלשון הלאומית. בוגר אינו יכול ללמוד מפי מורה; השיטה לבוגרים היא לימוד-עצמי, ואם קל הוא הלימוד העצמי לגבי כל לשון אחרת, בעברית קשה הוא עד מאוד – לא מפני קשי הלשון, כי אם מפני הכתיב, שהולדתו לפני המבול, ושם את מקומו.

בקדושת האותיות המרובעות אינני נוגע – אף כי גם להגן עליה אינני יכול, ולא הייתי מתאבל אילו הקיצותי באחד הבקרים והנה נתהפך הכתב המרובע לכתב רומא. אבל יהי מרובע או עגול או עגלגל, מוכרחים אנו למצוא איזה פתרון לשאלת התנועות, להמציא איזו אותיות חדשות שתסמנה את הקמץ והפתח וכו', או לכל הפחות את הצלצול של a ושל e. גם היום מורגש הצורך הזה על כל צעד ושעל; אף בארץ-ישראל רבו דוברי-עברית כפלי-כפליים מקוראי עברית, אבל את ה"התפרצות" הסוערת של הצורך הזה נראה בעינינו בעתיד הקרוב, כאשר, אולי, תיווסד (אני מדגיש "תיווסד", לא רק "תיפתח" רשמית) האוניברסיטה העברית. אז יבואו אל הארץ צעירים שרכשו להם ידיעה של הלשון העברית, אותה ידיעה, שאנחנו בימי עלומינו ידענו צרפתית או גרמנית, בגלותנו אל בתי-המדע של ברן או ז'נווה: "די להבין את תוכן ההרצאה". אלא שבגרמנית ובצרפתית מידה זו של ידיעה מספיקה גם להבנה – לכל הפחות להבנה למחצה – של ספר או "תקציר" מדעי, בעוד אשר בעברית את הפרופסור יבינו ואת הספר אף לא יפתחו.

תרופת הניקוד המלא, אשר להודו מקריבים טובי מו"לינו את כספם ועמלם, אינה תרופה. ספר נפוץ הוא ספר זול. ספר זול יש לסדר במכונת אותיות ולא ביד. מכונת אותיות לניקוד מלא עוד לא הומצאה, וספק אם אפשר להמציאה. וגם כי תומצא, לא תפתור את השאלה. אין לך סופר, חוץ מיוצאים מן הכלל, שידע לנקד את כתב-ידו כראוי; אין לך בדורנו מסדר אותיות שיוכל לסדר טקסט מנוקד על-פי הדקדוק בלי להסתכל פעמיים בכל אות ואות (בעת אשר מסדר טוב קורא את השורה ולא יביט אליה שנית אלא יסדרנה על-פי הזכרון), ואת המגיה נוכרח לחפש בין הלמדנים שמספרם ל"ו. ואף כי נמצא את כל אלה ונדפיס את כל ספרינו בניקוד מלא-מה נעשה לעתון היומי? הנדרוש

מרפורטור, הכותב בחצות הלילה על מספר הקרבנות של השריפה האחרונה, שינקד את רישומו? או שימסור את כתב-היד שלו לאחד מאנשי הל"ו שלו, אשר ישפרנו, בשעה

שהמכונה מחכה והעורך מרעיש עולמות? חלומות הם. והעתון היומי – הוא, סוף סוף, הגורם המכריע בימינו, כי בכל ארץ נאורה כנגד כל עשרה קוראי-עתונות יש קורא-ספרים אחד, ואולי גם פחות. כל זמן שיש הבדל יסודי בין "אות" ל"ניקוד" תיראה הסטינוגראפיה כחומר קריאה לסטינוגראפים ולא להמוני האומה.

מה שדרוש הוא כתיב המכיל אותות לסימון התנועות. אחת משתי אלה: או שנמציא אותיות לסימון התנועות. אחת משתי אלה: או שנמציא אותיות חדשות, או שנסגל את הכתב הרומי: מי יתן ובחרנו בדרך השניה.

כדאי להזכיר פה גם דרך שלישית-פשרה, אשר הציע לי פעם, לפני שנים רבות, הד"ר י. י. קצנלסון (בוקי בן-יוגלי). אלה הם עיקרי שיטתו: ב, ד, פ דגושות; וי"ו בחולם ובמלאפום [שורוק, כינוי להגה "ו"]; סימן אחד לקמץ ולפתח, סימן אחד לצירה ולסגול; וי"ו בתור אם הקריאה – תמיד "מלא" וי"ד במקום חיריק – למשל: מיגדל, מיספר, תיזכור; כפל האותיות לסימן דגש חזק (לזה התכוון בחידודו ה' יעקב תם, אלא שנכשל במסתורין). יתרון השיטה הזאת על "הניקוד המלא": סך כל הצירופים ("א" בפתח-קמץ, "א" בפתח-סגול וכו') אינו עולה על מאה – מספר שאפשר להכניס בקלאביאטורה [מקלדת] של מכונת-לינוטיפ, וגם ההגה אינה מורכבת כל-כך. כמובן, יש לה לשיטה זו גם חסרונות – כי זהו גורלן של פשרות. לשם מה פשרה?